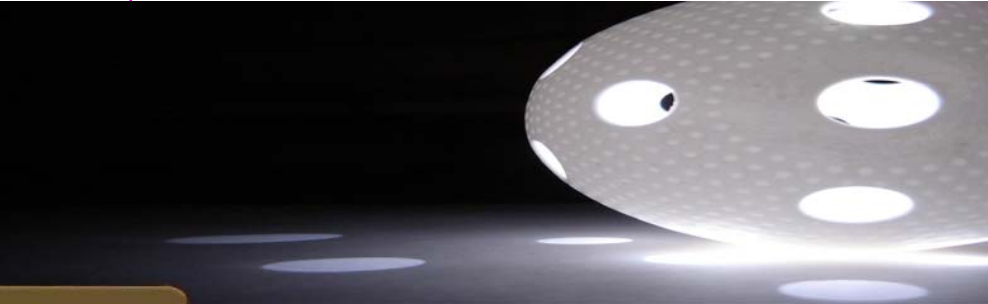

Det är en utopi att idrotten kan bli helt "rättvis". Vi kan bara uppnå en hyfsad rättvisa sett ur en filosofisk synvinkel. Även när det gäller förutsättningarna för en tävling får vi konkurrera liksom på själva tävlingsbanan.

Bollen är inte alls rund

När jag för några år sedan i egenskap av föreningskassör besökte ett möte i Malmö om Handslaget, kom jag av någon anledning att dröja kvar tills lokala Malmöfrågor om kommunala bidrag ventilerades. Jag fick då ett häfte om bidragsmöjligheterna i Malmö. Det stod snabbt klart för mig hur mycket generösare bidragen var i Malmö jämfört med landsbygden utanför.

Det var inte heller särskilt svårt att räkna ut hur mycket pengar vi skulle ha höstat in om vi haft lika förutsättningar. Liknande villkor hade andra konkurrerande föreningar, som låg i en större stad. Det kändes liksom en slags ekonomisk dopning i jämförelse. Vi fick kämpa hårdare för varje krona.

Att ekonomisk dopning är ett vedertaget begrepp inom idrotten är alldeles klart. Främst användes det om storklubbar, som lever över sina tillgångar och skuldsätter sig för att klara att skaffa spelare eller betalar ut svarta pengar. I innebandybloggen "Innebandy enligt mig" har den kände innebandyprofilen Mika Packalén också surat över hur de kommunala bolagen i Umeå gynnar ishockeyn framför andra idrotter som t.ex. innebandy. Han betecknar det som klar ekonomisk dopning. Behöver det i sammanhanget påpekas att ordföranden i Björklöven också är ordförande i ett kommunalt bolag samt kommunalpolitiker? Det är så en slipsten skall dras. Även där finns det således problem med olika villkor. Det är alltså inte heller bara jag som slagits av tanken.

Ojämlika ekonomiska resurser påverkar det sportsliga resultatet

Det torde vara okontroversiellt att påstå att ojämlikhet i resurser spelar en avgörande roll för de idrottsliga resultaten. I grund och botten handlar problemet med olika villkor, även ekonomiska, om rättvisa. Vad är då rättvisa inom idrott? Det kan vara värt att fundera på eftersom jag inte tror att det är alldeles solklart och enkelt. I varje fall inte om vi väljer att anlägga ett etiskt perspektiv på saken.

Docenten i etik vid Åbo Akademi, Mikael Lindfelt, menar i boken *Idrott och moral* att det finns två konkurrerande idrottsideal. Det ena är *ett rättvise- och jämlikhetsideal* och det andra är *ett tävlings- och konkurrensideal*. Dessa bryts mot varandra inom all idrott och frågan är då hur skall vi få fason på det? Går de att förena eller är det omöjligt?

Att idrotten har en rättvisesyn är alldeles klart. I allt väsentligt bygger den på den traditionella rättviseideologi vi har i västvärlden, nämligen idén om lika villkor eller förutsättningar. Detta betyder att saker som vi ser som icke relevanta för idrott eller skolutbildning, som t.ex. kön, religion, samhällsgrupp, var man kommer ifrån, sexuell läggning, m.m., inte skall kunna påverka möjligheterna att delta. De ligger bortom individens kontroll. Det är en s.k. demokratisk etik. Det grundläggande är att alla skall ha samma förutsättningar när t.ex. en tävling äger rum. Alla lag skall ha lika många spelare, löparna startar på en gemensam startlinje, etc.

Kutte Jönsson,
idrottsfilosof vid
Malmö högskola

Vidare utvecklas rättvisekriterierna lite olika inom olika sporter, som bedöms ha olika förutsättningar. Vi har olika åldersklasser, viktklasser, uppdelning efter kön, eftersom det t.ex. inte anses rättvist att småknattar skall möta äldre spelare. Speciell turordning för slalomåkare för att minimera snöns kvalitetsförändring under tävlingen, handicapsystem inom golf, man byter sida i halvlek eftersom man vill minimera rumsliga förhållanden (?), för att nämna några exempel.

Alla dessa kriterier kan naturligtvis diskuteras och ifrågasättas ur rättvisesynpunkt. Det kan också diskuteras om de är tillräckliga för att rättvisa skall anses råda. Det gör Kutte Jönsson, som är fil.dr. i filosofi, i sin bok *Idrottsfilosofiska introduktioner*. Han menar att det inte är helt okomplicerade frågor när det gäller idrottens rättvise- och jämlikhetsfrågor. Varför skall vissa villkor anses vara nödvändiga medan andra inte är det? Vilka faktorer skall räknas in? Det är frågor Kutte Jönsson diskuterar. Helt klart är att någon form av rättvisa måste till för att tävlingar skall uppnå en slags legitimitet i omvärlden.

"Idrottstävlingar syftar inte i första hand till att utse vem som har mest tur eller vem som är mest genetiskt 'överlägsen', eller vem som har haft den idrottsligt mest gynnsamma uppväxten. Idrott bör inte handla om lotteri, utan om just tävlingar där alla – så långt det är möjligt – har lika förutsättningar att vinna", menar Jönsson.

Hur orättvis får då idrott vara?

Vad betyder då detta? Först och främst bygger idrottstävlingar på att resultatet till stor del är oförutsägbart. Det är detta som gör idrott intressant. Att ställa starkare lag mot svagare minskar drastiskt intresset eftersom resultatet då i regel blir lätt att föreställa sig. Ibland händer det dock att David slår Goliat och därmed skapar en sensation. Men det handlar då mer om tur och det är inte idrottstävlingens mål att mäta vem som har mest tur.

Det finns också exempel på att idrottare drar vinstlotter i det genetiska lotteriet. Jönsson berättar om den finske skidlöparen som hade en genetisk egenskap, vilken gav honom så stor syreupptagningsförmåga att han misstänktes för dopning. Det visade sig senare att då man undersökte släktingar till honom, att

I enstaka fall kan David knäppa Goliat på näsan, även om det är sällsynt

de flesta i släkten hade samma genetiska anlag. Inte heller detta är idrottens mål att mäta.

Den mest gynnsamma uppväxten eller sociala omständigheter då? Det är nog solklart att de som har bättre förutsättningar vad gäller engagemang i en förening, föräldrastöd, bra tränare, frånvaro av mobbning, bra sammanhållning, goda ekonomiska förutsättningar, har större fördelar och därmed större chanser att bli framgångsrika. Är då detta orättvist? Ja, om principen om lika möjligheter gäller kan det vara det. Är det så orättvist att en tävling skulle sakna legitimitet? Det är ju förhållanden som är bortom idrottarens kontroll.

”Somliga faktorer finns utan tvekan bortom vår kontroll. Uppväxtmiljö och vår genetiska sammansättning är exempel på det. Det är inom de ramarna vi sedan kan välja hur mycket ansträngning vi önskar lägga ner i arbetet. Nu skulle man emellertid kunna hävda att de ansträngningar olika personer väljer att göra delvis är beroende på sociala och genetiska faktorer, och att det därför är svårt att dra någon tydlig gräns mellan de som finns bortom och inom individens kontroll”, säger Jönsson som svar på detta.

Det är bara att suga i och tävla även utanför plan

Det är med andra ord inte så himla lätt ens ur ett filosofiskt perspektiv. Ur denna synvinkel tror jag inte heller att någon absolut och vattentät rättvisa, i betydelsen lika möjligheter, är möjlig att uppnå. Rättvisa är ett begrepp, precis som jag tidigare visat om *sanning*, som är påhittat av människor. Vad det sedan är, beror på vad vi själva lägger i det. Det finns ingen universellt given rättvisa.

Pengar ger också muskler

I slutändan handlar det om vad en sport är avsedd att mäta, menar Jönsson. *”Det råder ingen tvekan om att ojämlikhet i resurser kan vara avgörande för hur en tävling kommer att falla ut”* anser han vidare. Nå, mot bakgrund av tidigare resonemang är det inte heller idrottens uppgift av att mäta organisatoriska och ekonomiska resurser. Det är helt enkelt så att det får finnas ett visst mått av ojämlikheter och olika möjligheter utan att därför tävlingarna helt skall förlora i förtroende. Frågan är då bara vilka orättvisor som skall accepteras. Det är väl bl.a. det diskussionen om ekonomisk dopning handlar om.

Om vi nu tar oss ner lite grand från filosofins olympiska höjder och försöker se oss omkring i den verklighet vi verkar i, blir nog bilden av rättvisa lite mindre högtravande. Det är bara att inse att organisation och ekonomiska muskler hamnar i konkurrensfacket, som ju var den andra sidan av idrotten enligt Lindfelt. Det finns faktiskt en tävling både på plan och utanför. Det är det Björklöven insett och ser därför till att dra in folk i styrelsen, som antingen har pengar eller makt över dem. Det är den tävlingen innebandyn också måste vara med om att ställa upp i. Tävlingen om planen är vunnen sedan länge, om vi ser till det stora antalet innebandyspelare.

Rättvisa och sanning är fiktiva begrepp. Inser vi bara det, inser vi också att de går att ändra och påverka. Knäckfrågan är bara hur? Det blir den enskilda föreningens huvudvärk. Alla problem går att lösa mer eller mindre. Dessutom är de inte heller helt ointressanta att grubbla över.